

כפרת 'אשם-תלוי' – על חטא בלי מודעות

אם כך ענג הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מלוא כעושי מלוא.

☒ **ראב"ע אומר:** כי תקלור קליריך בשדך ושכחת עומר בשדה הרי הוא אומר (דברים כד) למען יברכך וגו' קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מלוא בלא ידע אמור מעתה היתה סלע לרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומלאה העני ונתפרנס בה הרי הקב"ה קובע לו ברכה:

מה ראה רש"י להאריך בארבעה דרשות ארוכות ורחוקות מענייננו? – כאשר הדרשה הראשונה כבר די בה לבאר את פשוטו של המקרא.

☒

ואולי מה שהוקשה לרש"י: צידו-הביטויים: "ואשם" עם "ונשא עונו" (צידו שאינו מופיע בשום פסוק בויקרא רק ב"אשם תלוי")

ונשא עונו מופיע בשני מקומות:

1. בשבועת-העדות (ויקרא ה.א.): "אם לא יגיד ונשא עונו": כי כבישת העדות בלבד היא "חטא מתמשך" אותו הוא נושא אתו עמו, עד שיגיד ויוציא האמת לאור.

2. במי שאכל נבילה ולא כבס בגדיו ולא טבל (ויקרא יז.טז.): "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" – כי עוד טומאתו בו (שהרי אכילת נבילה או טריפה מטמאה

שקטיהן היתר ואכל את האחת אמרו לו אחת של חלב היתה ולא ידע אם זו של חלב אכל הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שזאתי חטא, ואם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת:

רש"י חבר בד"ה זה שני פסוקים – כדי לבאר: כיצד 'והביא' אם 'לא ידע'? לכן פירש 'לא ידע' בוודאות, אבל יש לו ספק אם חטא! [ואז ממשיך בד"ה השני:]

ולא ידע ואשם ונשא עונו –

☒ **ר"י הגלילי אומר:** הרי הכתוב ענג את מי שלא ידע עאכ"ו שיעניש את שידע!

☒ **רבי יוסי אומר:** אם נפסך לידע מתן שכרן של לדיקים לא ולמד מאדם הראשון שלא לנטוה אלא על מלוא לא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו וכי איזו מדה מרובה של טובה או של פורענות הוי אומר מדה טובה

אם מדת פורענות מעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו מדה טובה המרובה היושב לו מן הפיגולין והנותרות והמתענה ביו"כ עאכ"ו שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!

☒ **רע"א:** הרי הוא אומר (דברים יז) ע"פ ב' עדים או ג' עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב ג' אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיו"א באלו לענין עונש והזמנה

על חטא בשוגג מביאים חטאת במחיר 'דנקא' ועל ספק חטא מביאים אשם ששווי לא פחות מ-48 דנקאות! האמנם?

מבאר רבינו יונה: כדי לעורר לבו של המסופק לתשובה! אבל צ"ע שהרי עיקר עניין הקרבן הוא לכפר על פגם-החטא [ולא רק כאמצעי לעורר חרטה...]

היתכן שפגם הספק גדול יותר מפגם השוגג ודאי?

ומבאר רבנו [בלקו"ש ח"ג 944]:

מדוע בכלל חייבה התורה את השוגג? אף שלא מרד במודע: כי 'שגגה' היא תוצאה שמגלה את עומק שייכותו הספונטאנית ל'רע' [משל התלמיד שהשתכר והעליב את רבו בפורים...]

מה Bichel הליכור על ספתו Bichel הפיקח על ריאות...

אם הוא 'מסופק' אם בכלל חטא או לא? זה מוכיח על רע עמוק יותר ב'תת-מודע' וחוסר אחריותו הדתית למעשיו... שזה 'פגם' גדול יותר!

ספר ויקרא פרק ה

(יז) וְאִם נִפְשׁוּ בִּי תַחֲטָא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת יְדוּד אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאֲשֶׁם וְנָשָׂא עוֹנוֹ: (יח) וְהָבִיִּיא אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְבֹךָ לְאֲשֶׁם אֶל הַפֶּהֶן וְכִפֶּר עָלָיו הַפֶּהֶן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדַע וְנִסְלַח לוֹ:

רש"י על ויקרא פרק ה פסוק יז

(יז) ולא ידע ואשם... ... והביא – הענין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון חלב וקומן לפניו וכסבור

אדם ובגדים לגבי טומאת מקדש וקדשיו) ונושא אותה עד שיטבול.

אמנם מאחר ו"טומאה" עצמה איננה "חטא" לכן פידש שם רש"י: "ונשא עונו" – אם ייכנס למקדש" (אז יתברר שבמשך כל הזמן "ונשא" עמו את הטומאה המתמשכת, שהיא הרקע ל"עוון" כניסתו למקדש).

משא"כ הכא בספק אכל שומן ספק אכל חלב, הביטוי 'ונשא עונו' לכאורה לא שייך, שהרי גם אם אכל 'חלב וודא', אין בזה דין טומאה מן התורה על אוכלו, והאיסור נסתיים בעצם עם גמר אכילתו – אבל מאי משמע "ונשא עונו"?

ועל כך עונה רש"י בפירושו הראשון:

ר"י הגלילי אומר:

הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע עאכו"ו שיעניש את שידע" (כלומר, שמהקל נבין עונשו של החמור)

וצריך להבין: מאי כוונתו "ענש" הכתוב?

אם הכוונה לחיוב הבאת הקרבן הלזה ייקרא "עונש" והלא "כפרה" היא לז? אבל לפי מה שפירש"י לעיל:

ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שזלתי חטא, ואם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת:

נמצא ש'אשם-תלוי' אינו מכפר עליו אלא רק מגין עליו מפני העונש התלוי ועומד עליו בשמים [אף שחטא בלא הודע] אעכו"כ שיעניש את שידע [אם לא יביא חטאת]

ברם דרשה זו עדיין איננה מבארת מאי משמעות: 'ונשא עונו' היה לו לאמר 'ונשא עונשו'?

לכן הביא דרשת ר' יוסי:

שמדובר שהחוטא באכילת איסור 'ונשא עמו פגם', [למרות שחטא ב'לא הודע' – שאין כאן 'מרידה'] עד שלא יביא קרבנו.

כמבואר בספר התניא פרק ח

ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם איסור מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה היא ... אין החיות שבה עולה

ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בידי הס"א משלש קליפות הטמאות.... להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו... [עד שזה עובר בתורשה' לו ולדורותיו ולדורי דורותיו...]

תדע. מאריכות רש"י [במידה טובה] היושב לו מן הפיגולין והנותרות והמתענה ביוה"כ [שכולן באיסורי אכילה!]

ולהעיר שגם בחטא אדה"ר היה באכילה 'בלא הודע' היא נתנה לו [שסחטה ענבים ונתנה לו]

☒

ברם, דרשה זו מבארת רק נשיאת עונו' באיסורי אכילה שנעשו דם ובשר כבשרו, אבל 'אשם תלוי' אפשרי גם בספק 'חילול שבת' [שאינן בו אכילה] – מאי ונשא עונו איכא?

לכן הביא דרשת רבי עקיבא:

העד השלישי בעדים זוממים' אין זה הגיוני להענישו, שהרי כבר נתקיימה 'מזימתם' בשניים הראשונים...אלא משום ש'נטפל' להם.

כך גם החוטא 'בלא הודע' שכשלונו כ"כ 'טפל' בעיניו, שאינו יודע כלל אם עשה או לא [הוא 'טפל' אל התת-מודע שלו]?

[שהרי הוא יותר גרוע מ'שוגג' שגם הוא חטא בגלל ש'לא שם לב' שזה חטא (אבל ידע מה הוא עושה) משא"כ כאן שבכלל לא יודע מה עשה]

אם כך ענש הכתוב ב'נטפל לעוברי עבירה' בלא הודע... אעכו"כ שישלם שכר טוב ל'נטפל לעושי מצוה' בלא הודע!

☒

ברם, נותרה שאלה:

היכן מצינו דוגמה של שכר לעושה מצוה בלא הודע!?! [ה"ה 'כמתעסק' בעלמא, שלא נחשב למעשהו כלל!]

לכן הביא את דרשת רבי אליעזר בן עזריה:

מצוות צדקה כתוצאה מ'שכחת העומר בשדה', קבע לו הקב"ה ברכה!

[להעיר שכאן אינו לומד 'קל וחומר', אלא רק מוכיח שגם בקדושה עובד עניין ה'תת-מודע']

הא למדת! שהקב"ה מתחשב ב'תוצאה' הברוכה, גם אם היתה ב'לא הודע', כיון שממנו נולדה ה'תוצאה' החיובית

•

עפ"י תובן השמעת רש"י שלש דרשות נוספות, המזכירות במקורו של רש"י בתורת כהנים:

הראשונה:

ספרא ויקרא פרשתא יב רבי עקיבא אומר: האוכל חלב מביא חטאת בסלע. ספק אכל ספק לא אכל מביא אשם תלוי בשתי סלעים. אם כך ענש הכתוב למי שבא לידו ספק עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר לעושה מצוה:

השנייה

(ט) ר' מנחם בר' יוסי אומר הנהנה שוה פרוטה מן הקודש מביא מעילה וחומשה ומביא אשם בשתי סלעים. צא וחשוב כמה פרוטות בשתי סלעים קרוב לאלפים אם כך ענש הכתוב את השוגג על אחת כמה וכמה שיענוש את המזיד:

כי שתיהן עוסקות ב'נשא עונשו' [הממוני] ולא ב'נשא עונו'

השלישית

(יב) רבי אומר הרי הוא אומר ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרות העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא ינוס קבע הכתוב פיקוח נפש למי שבא לידו ספק נפש ולא ידע. אמור מעתה המגבה הצדקות והמפרנס את העניים והגומל חסדים על אחת כמה וכמה תינתן לו נפשו...

מוכיח שלמרות חטאו של הרוצח בשגגה, התורה דואגת לו [ההיפך מ'ונשא עונו'] עאכו"כ שתדאג להצלת נפש העושה מצוה. [ואין זה שייך לתוכן ד"ה זה המדבר על 'עונשו של הקל – ק"ו לעונשו של החמור]